

FILIP METIZAK

GODINU
DANA U ŽIVOTU
STARE
GRČKE

STVARNI ŽIVOT
TAMOŠNJIH STANOVNIKA

Prevela

Dubravka Srečković Divković

■ Laguna ■

Naslov originala

Philip Matyszak

A YEAR IN THE LIFE OF ANCIENT GREECE

The Real Lives of the People Who Lived There

Copyright © Philip Matyszak 2021

First published in Great Britain in 2021 by Michael
O'Mara Books Limited, 9 Lion Yard, Tremadoc Road,
London SW4 7NQ

Translation copyright © 2022 za srpsko izdanje, LAGUNA

GODINU
DANA U ŽIVOTU
STARE
GRČKE

Sadržaj

Uvod	9
Prolog	15
1 ΦΟΙΝΙΚΑΙΟΣ ΑΡΧΕΣ (Oktobar – počeci)	17
2 ΚΡΑΝΕΙΟΣ ΑΡΧΕΣ (Novembar – počeci)	37
3 ΛΑΝΟΤΡΟΠΙΟΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ (Decembar – pripreme)	57
4 ΜΑΧΑΝΕΥΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ (Januar – pripreme)	76
5 ΔΩΔΕΚΑΤΕΥΣ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ (Februar – prvi koraci)	95
6 ΕΥΚΛΕΙΟΣ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ (Mart – prvi koraci)	115
7 ΑΡΤΕΜΙΣΙΟΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ (April – prepreke)	136
8 ΨΥΔΡΕΥΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ (Maj – prepreke)	157
9 ΓΑΜΕΙΛΙΟΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ (Jun – dovršenje)	178
10 ΑΓΡΙΑΝΙΟΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ (Jul – dovršenje)	196
11 ΠΑΝΑΜΟΣ ΑΓΩΝ (Avgust – muke)	216
12 ΑΠΕΛΛΑΙΟΣ ΕΠΙΛΟΓΟΣ (Septembar – epilog)	232
<i>Izvori ilustracija</i>	239
<i>Odabrana bibliografija</i>	243

HELENISTIČKI SVET

Uvod

Godina je 248. stare ere, početak one koja je narodu Grčke znana kao četvrta godina 132. olimpijade. U tom trenutku grčko poluostrvo čini tek delić helenističkog sveta (područjâ gde starosedeoci ili kolonizatori govore grčkim jezikom) – sveta već proširenog kolonizacijom, ali sada još nesamerljivije većeg zahvaljujući Aleksandru Velikom, makedonskom vojskovođi koji je pre jednog veka osvojio Istok čak do Indije.

Tek su se dva pokolenja smenila od Aleksandrove smrti, a Grci već vode borbe sa indijskom vojskom duž reke Inda i sa iberijskim paravojnim odredima na zapadnim obalama Sredozemnog mora. Grci žive u senkama egipatskih piramida i u Aleksandrovom gradu Iskandaru, današnjem Kandaharu u savremenom Avganistanu. To je ogroman, čudan svet, pun opasnosti i prilika, ali isto tako i svet gde se moraju plaćati porezi i svakodnevno obavljati redovne dužnosti. Egzotika brzo postaje obična i ovozemaljska.

Pa ipak, koliko god da su daleko od svoga predačkog doma, Grci u inostranstvu još su tvrdoglavo Grci. I dalje se

klanjaju predačkim bogovima, vežbaju u svojim gimnazijama i dolaze i izbliza i izdaleka (čak iz velikih daljina) da učestvuju i takmiče se u već drevnim obredima Olimpijskih igara.

U ovoj knjizi pratićemo kroz vrlo različite situacije osmero Grka čiji su život na određen način dotakle 133. Olimpijske igre. Iako su sami junaci izmišljeni, njihovi životi su stvarni. Svako od njih je opisan uz pomoć savremenih dostignuća arheologije, koja je od potrage za skulpturama za muzeje uznapredovala u nauku koja sada više vremena posvećuje iskopavanju smetlišta nego iskopavanju palata.

I premda palate znaju da razotkriju blago u vidu zlata, dragocenije se stvari pronalaze na tim smetlištima i otpadima, jer tu se susrećemo s tragovima pravog naroda Grčke. Ne kraljeva i vojskovođa kojima se bavi Tukididova ili Polibijeva istorija, već običnih muškaraca i žena koji su vladaru plaćali poreze i ginuli u njegovim odredima. S obzirom na znanja arheologa o arhitekturi starog veka, moguće je prilično tačno rekonstruisati izgled neke građevine već samo na osnovu proučavanja temelja; sada znamo dovoljno o životu običnih Grka da isto to postignemo i na planu društvenih nauka, te pomoću materijalnih dokaza iz doba antike iznova sklopimo život pojedinih starih Grka.

U ovoj knjizi mi je cilj da rekonstruišem svakodnevni život običnih ljudi i sliku njihovog sveta 248. godine pre nove ere. U to doba Grci u Egiptu zidaju Veliku biblioteku i Aleksandrijski svetionik, a nauka, filozofija i književnost unapređuju i civilizacijske standarde drugih krajeva. Iako će njihova okupacija Egipta, Sirije i Levanta trajati svega jedan časak u rasponu istorije, Grcima tog doba je taj njihov novi, ogromni svet izgledao večno i nepromenljivo. Ova knjiga rekonstruiše život kakvim se možda živelo tamo.

Napomena o hronologiji

Kada je Tukidid počeo da piše svoju epsku *Istoriju Peloponezskog rata*, ustanovio je da ima problem s vremenom. Ne zato što njime nije obilato raspolagao, jer on je bio prognanik i nije ni imao nekog drugog posla, već zato što mu je nedostajalo sredstvo da opiše njegov protok.

Na modernom Zapadu to je krajnje prosto. Godine se broje od tačno određenog datuma, za koji se prvobitno (i netačno) verovalo da je godina Hristovog rođenja. Svaka godina počinje 1. januara, a u svakoj zapadnoj kulturi meseci imaju dosledno jednak broj dana, pri čemu je neradni dan pouzdano sedmi u nedelji. Četvrtak, *Donnerstag* i *giovedì* potpuno su isti dan i padaju u isto vreme u istom mesecu.

Stara Grčka je pak bila šarolika da šarolikija nije mogla biti. Svako mesto je brojalo godine od nekog drugog datuma, bila to godina osnivanja grada, ovaj ili onaj legendarni događaj ili datum koji je propisao neki naročito uvažen pojedinac. Godine su dobijale nazive po pojedinačnim vođima, na primer kraljevima ili arhontima, te su se razlikovale od grada do grada. Pa ni sama godina nije počinjala u isto vreme. Neke države su volele da godinu započnu jesenjom ravnodnevicom, dok su je druge započinjale šest meseci kasnije, u proleće. Pojedini su početak godine proglašavali u doba određene verske svetkovine (mada niko, izgleda, nije birao čudnovati i proizvoljni datum na desetak dana od zimske kratkodnevice, jer gde bi tu bila logika?).

Pošto godina započne, kad god da je započela, trajanje meseci se određivalo ne samo podjednako proizvoljno već se i prilagođavalo po potrebi. Ako gradski oci zaključe da je kalendar društvenih događaja za trun previše sabijen u jedan

mesec, mogli su taj mesec da produže za desetak dana i te dane ukradu iz drugih meseci kako bi nadoknadili razliku. Kako nijedan kućevlasnik zdrave pameti ne bi izdao zdanje u takvim okolnostima, stanarine su se obično plaćale u skladu s lunarnim mesecima, tako da su već i u okviru same Atine postojali konkurentski kalendari, među njima lunarni, verski, građanski i solarni.

Mehanizam sa Antikitere

Da bismo u sve ovo uveli malo smisla i datirali godinu u ovoj knjizi, usvojili smo isto ono rešenje kojim su se služili i Grci. Zamislite da ste trgovac iz Korinta koji želi da kupi svilu od preprodavca iz Sarda u Maloj Aziji. Da bi se usaglasili različiti kalendari učesnika ove poslovne transakcije, trgovac će upotrebiti prvi analogni kompjuter na svetu.

Unoseći u taj uređaj podatke o mesečevoj meni, vremenu izlaska meseca i položaju odabranih sazvežđa, trgovac pomoću njega određuje tačan trenutni datum u Korintu, gde god da se trenutno on sam nalazi u znanom svetu. Zatim rezultat poredi sa lokalnim kalendarom, a onda će, unošenjem podataka koji se odnose na neki budući datum u Korintu, moći da utvrdi i lokalni datum isporuke. Isto tako mogu se izračunati i datumi očekivanih pomračenja i sličnih pojava, kao i datumi važnih sportskih događaja kao što su Olimpijske i Pitijске igre.

Da su Grci takav mehanizam koristili, znamo na osnovu toga što je jedan sličan uređaj nađen 1901. godine na brodu koji je potonuo kod ostrva Antikitere, između Grčke i Krita. Pošto je taj mehanizam imao namenu da unese smisao u hronološku anarhiju helenističke ere, deluje logično da se

i mi u ovoj knjizi držimo sistema tog uređaja i sve datume sračunamo po korintskom kalendaru.

Po tom kalendaru naša godina započinje jesenjom ravnodnevicom, kao što je uvek i započinjala u državici Eleji na Peloponezu, gde su se održavale Olimpijske igre. U hladnijim severnim podnebljima jesen označava umiranje godine, ali u Grčkoj je jesen značila kraj sušnog, vrelog i nerodnog leta. Upravo tada su počinjale prve kiše, najavljujući novi početak.

Prolog

Kiša koja se sliva sa krova Herinog hrama u Eleji počinje da jenjava, te se namernici što su se sakrili pod njegov trem pripremaju da krenu i razidu se svako svojim putem. Jedan poslužitelj hrama posmatra ih kako odlaze, žalosno svestan da nikad neće saznati jesu li njegove pretpostavke o tom društvancetu neznanaca bile tačne.

Prilično je jasno da je većina njih došla u grad sa strane, ali opet, s obzirom na to da su se upravo okončale Olimpijske igre, grad je svakako dupke pun onih što su došli da gledaju nadmetanja, a sad će oputovati. Jedan visok i tanak mladić nestrpljivo šetka tamo-amo između stubova trema – ima građu takmičara, verovatno je trkač – a stariji čovek kraj njega gotovo je izvesno njegov trener. Ali to je bilo lako zaključiti, kao što je lako bilo identifikovati i malu porodičnu grupu u uglu. Ti su rođeni Elejci, što pokazuju njihove haljine i naglasak: devojka koja drhti umotana u muževljeve ogrtač i niska, gojazna žena koja obleće oko oboje sa zabrinutošću kakva može biti samo majčinska.

Ali šta misliti o zdepastom pročelavom muškarcu koji je po dolasku pažljivo razgledao konstrukciju pročelja hrama,

a onda sve preostalo vreme se vao očima na zdanje kao da ga je lično uvredilo? Ili o smeđokosoj devojci sa istetoviranim konjem na vratu, koja brižno ugađa suvonjavom starijem čoveku u raskošnoj odeći – da li je robinja, ljubavnica ili negovateljica?

Tu je zatim dostojanstveni gospodin sa odsečnim makedonskim naglaskom, koji je zbrisao pod trem sa kiše sa još trojicom slugu i onim atletičarom, te naredio poslužitelju hrama da mu donese stolicu, zapovednički kao da je hram njegov. (Poslužitelj ima već nekog iskustva sa važnim dostojanstvenicima, pa je pohitao da ga posluša.) Prinudno zadržavanje izazvano kišom ovaj čovek uglavnom prekračuje tihim razgovorom sa jednom usamljenom ženom, koja je, uprkos tome što je pokisla kao miš, uspela manje-više da sačuva od kvašenja nekakvu kožnu navlaku, koju drži brižljivo obuhvaćenu jednom rukom. Ta žena ima samouvereeno držanje i upečatljivo je lepa, ali nedostaje joj koketnost kurtizane – možda je profesionalna muzičarka?

Poslužitelj vrti glavom dok ispituje pogledom ovu mešovitu družinu begunaca od provale oblaka. Odakle li su, i kakav ih je jedinstveni splet okolnosti i slučaja sastavio pod tremom njegovog hrama ovog kišnog popodneva? Poslužitelj sleže ramenima jer se družina već razilazi, te odgovore na svoja pitanja nikad neće saznati.

Da je bog ovoga hrama podario svom poslužitelju moć sveznanja, evo šta bi taj čovek sve video od njihovog putovanja dotle, započetog pre godinu dana...

ΦΟΙΝΙΚΑΙΟΣ ΑΡΧΕΣ

(Oktobar – počeci)

Zemljoradnica

Ovog vedrog jesenjeg jutra Ifita je, po običaju, ustala u cik zore. Kao zemljoradnica koja živi u maloj peloponeskoj državi Eleji u južnoj Grčkoj, Ifita slabo obraća pažnju na to kako lokalni magistrati zvanično određuju mesece i godine. Uostalom, ako se već mesec može produžiti po hiru gradskog veća, i ako čak ni susedi u Arkadiji ne uspevaju da prate sistem elejskih godina, što bi ona time lupala glavu? Njen kalendar su večna smena godišnjih doba i mesec koji kruži nebom ka zapadu u svim svojim različitim menama.

Upravo u ovom trenutku, sve jača svetlost dana polako spira sa ranojutarnjeg neba sazvežđe Plejada, jer te zvezde su nisko nad horizontom. Položaj Plejada označava početak poljoprivredne godine, te će Ifita morati da prouči svoje svitke uz svetlost lampe i odluči šta će sa zimskim usevima. U Grčkoj tokom sušnog, vrelog leta ne raste bogzna šta, pa je rana jesen doba kad zemljoradnici proveravaju zalihe semena i spremaju se za kocku sa zimom i vremenom koje će

ona doneti. Ako veliki Zevs i Demetra budu blagonakloni, a jesenje kiše obilne, zemljoradnik će se možda odvažiti da poseje pšenicu dvozrnku ili proso. Ali bude li zima posle toga sušna, onda će zemljoradnici koji su posejali manje žedne useve, poput ječma, sami sebi čestitati što su bili tako dalekovidi.

U Ifitinom slučaju, budući da joj parcele delom počivaju duž reke Alfeja, kiša uvek može da se dopuni razboritim navodnjavanjem, pa nju trenutno ne brine toliko kišovitost predstojeće zime koliko kakva će situacija biti za dvanaest meseci, jer očekuje da njiva o kojoj upravo razmišlja donese baš tad kratkovečan ali izuzetno profitabilan rod – ogromnu gomilu ljudskih bića.

Kakvo god mistično ime dao gradski odbor toj godini, Ifita zna da je jedino istinski važno što je to poslednja godina 132. olimpijade. Za dvanaest meseci slaviće se 133. Olimpijske igre na terenu koji se graniči sa Ifitinim imanjem, a naraštajima se njena porodica dodatno bogatila od opsluživanja hordi turista što dolaze na igre. Na primer, ta njiva što se proteže duž južne strane svetog gaja zvanog Altis, nad kojim se sa severa uzdiže Kronovo brdo. Za poslednje dve godine ta njiva je dala obilan rod pšenice, ali Ifita zna da pšenica crpe iz tla božansku esenciju Demetre, boginje žitarica. Kada se ponavljanjem setve i žetve ta esencija istroši, rod će podbaciti. Obično Ifita toj njivi daje godinu dana odmora da povrati snagu, ali sledeće godine će na njoj pred jesenju setvu biti tristotinak šatora, i što je još važnije, stotinu poljskih nužnika. To je izvor tihog Ifitinog zadovoljstva: raspojasani ljudi što će logorovati na njenoj njivi neće samo temeljno nađubriti zemlju pre odlaska već će joj štaviše za to i platiti.

DOBA SETVE U GRČKOJ

Za svakog zemljoradnika godina je bila određena usevom koji gaji i zemljom na kojoj ga seje. Vrlo malo njiva bilo je dovoljno plodno da othrani dva roda godišnje, a ako je zemljoradnik planirao dvogodišnji usev, morao je da ima pouzdan i dobar izvor vode za navodnjavanje njiva dok traje duga letnja suša. Stoga je za većinu zemljoradnika godina započinjala jesenjim kišama. Najbolje je bilo pričekati kišu pa tek onda sejati, pošto je oranje tla spečenog od letnjeg sunca bilo surov posao s obzirom na to da se većina poljoprivrednika služila samo najosnovnijim alatkama. (U načelu se zemlja više paralala nego što se prevrtala – duboko oranje će doći tek sa srednjim vekom.) Žitarice su se po pravilu žele i obrađivale za skladištenje u junu i julu, dok su se masline, smokve i druge voćke brale u ranu jesen. Grožđe se takođe bralo u jesen, pa je zemljoradnik makar bio siguran da će moći da se napije svežeg vina nakon napornog dana pripreme njiva.

No ta njiva svejedno ne bi mogla uspešno da iznese još jedan rod pšenice ove predstojeće zime – pa je sreća što to neće ni morati. Ifita u glavi počinje da parceliše njivu, premišljajući se koje delove kojim radnicima da dodeli i računajući kada će njeni dragoceni volovi biti raspoloživi za oranje. Mahunarke – to je prava stvar. Posejaće na toj njivi sočivo, leblebiju i bob, svaku vrstu u zasebne leje, i navodnjavaće ih vodom sa Alfeja budu li kiše nedovoljne. Kao što zemljoradnici već odavno znaju, Demetrina esencija uliva se samo

u žitarice, te iz tog razloga sejanje mahunarki ne umanjuje životnost njive onako kako je umanje pšenica i ječam.

Ako ovdašnji sveštenik bude oglasio da su znamenja pročitana na osnovu njenih jesenjih žrtvoprinošenja povoljna, Ifita će narediti radnicima da krenu sa oranjem odmah iza prvog sledećeg punog meseca, te da seme raspu neposredno posle prve jake kiše. Trebalo bi da za tri mesečeva ciklusa leblebija i bob budu zreli, a ako bude hladno, sočivo će obrati možda deset dana nakon njih. A onda će, dok se mahunarke suše u kotaricama u ambaru, posejati krastavce i crni i beli luk u tle koje su one okrepile.

Ifita obično gaji povrće samo za sebe i svoje radnike, pošto je zbog džombastih puteva Eleje teško dopremiti takvu pokvarljivu robu na tržnicu pre nego što istrune. Ali u godini Olimpijskih igara tržnica dolazi Ifiti na noge, te će tezge na kojima će prodavati plodove svog rada biti zaposednute gladnim gledaocima.

Tačno je, moraće da preseli stoku u bezbedno okrilje susednih imanja, i tačno je, njeni radnici će morati da krstare voćnjacima kako bi odvratili pljačkaški raspoložena tumarala (i zaljubljene parove), a opšta halabuka i kaos izvesno će trajati dve nedelje bez prestanka. Ali kad se to more ljudi bude povuklo i sa njiva budu počišćeni razbijena grnčarija i drugo smeće, u senci Kronovog brda čuće se samo zveket srebrnih statera dok Ifita bude punila svoje kese za novac i pitala se koliko ćara će uspeti da prikrije od procenjivača poreza.

Napolju, u dvorištu, vlada opšta gužva i čuje se lajanje pasa dok se radnici okupljaju da bi saslušali jutarnje naloge Ifitinog poslovođe. Kad joj je pre gotovo punih deset godina umro muž, većina je mislila da to označava kraj tog

porodičnog imanja. Ifita je svom mužu podarila samo jedno dete – debelog lenjog neradnika – te niko nije očekivao od tog mladića da će se oprobati sa surovo teškim zemljoradničkim poslom.

Taj sin sada živi u samoj Eleji i vreme posvećuje liri i izučavanju epikurejske filozofije. Formalno je vlasnik imanja on, ali ne bi se ni na tren usudio da se usprotivi diktatu svoje zastrašujuće majke. Tu neosporno komanduje Ifita, i tako je još od samog početka, kad se potvrdila kao neočekivano sposobna učenica muževljevih tehnika.

Zajedno sa svojim iskusnim poslovođom, ona sada gvozdenom rukom upravlja imanjem. Jedini posao njenog sina – posao u kom se dosad pokazao bedno neuspešan – jeste da se oženi i izrodi neko zakonito potomstvo koje će produžiti lozu. Dok ustaje, gurajući svitke u stranu, Ifita sebi zadaje da oštro popriča sa sinom o tome kad se sledeći put budu videli.

Diplomata

Ukoliko su dovoljno moćni ili uticajni, posetioci dvora kralja Makedonije neizbežno će biti posađeni na ležaj i pijuckaće izvrsno vino (nabavljeno u blizini, iz doline Aksiosa), dok će Persej iz Kitiona, kraljev pouzdani savetnik, pomno ali učtivo procenjivati potencijalnu korist od njih. Persej je filozof stoik, obrazovan dvoranin i rečit zastupnik zemlje koju je prihvatio kao svoju – Makedonije.

Po Persejevom mišljenju, malo je onih koji su tako pogrešno shvaćeni i nepravедno tretirani kao Makedonci. Uzimimo za primer južne Grke. (Za Perseja su Makedonci „severni Grci“, te se – slično većini Makedonaca – naroguši na

svaki nagoveštaj da su Makedonci manje Grci nego što su to Atinjani.) Južni Grci, otkako postoje, zaštićeni su krvlju i žrtvovanjem Makedonaca, čija nacija stoji kao štit između razmaženaca iz južne Grčke i divljih hordi iz zemalja na severu.

Najmanje jednom u svakom naraštaju Makedonci bivaju pozvani da brane svoje planinama opasano kraljevstvo od osvajača iz zemalja sa one strane Dunava, a često je u isto vreme njihovo kraljevstvo napadnuto i sa istoka i zapada. I dok Makedonci odbijaju varvarske horde, kako se južni Grci odužuju toj naciji za njene žrtve? Tako što preziru Makedonce, nazivaju ih mešancima i poluvarvarima. „Kuga makedonska, odakle pređe ne bejaše ni valjana kakvog roba!“*, narugao im se jedan atinski besednik (kratko pre nego što će ti navodno ponizni Makedonci pokoriti Atinu i nametnuti gradu jaram koji on još otad preko volje nosi).

PTOLOMEJ II (284–246. P. N. E.)

Posle smrti Aleksandra Velikog, jedan njegov vojskovođa, izvesni Ptolomej, zaputio se u Egipat što je brže mogao. Ptolomej je znao da će ostale Aleksandrove vojskovođe rasparčati carstvo u svome grabežu da njime zavladaju, a Ptolomej je želeo Egipat, koji je Aleksandar osvojio 332. p. n. e. Ptolomej nije nastojao da preobrazi Egipat u makedonsku državu, već se naprosto postavio na vrh postojeće političke i verske hijerarhije tako što se proglasio za faraona. Otad se Egipat pretežno sastojao od vrlo grčkog grada Aleksandrije u delti Nila, ponekog grčkog naselja drugde u Egiptu

* *Demostenove besede*, Treća Filipika, u prevodu dr Jovana Turomana. (Prim. prev.)

i preostatka zemlje, gde je život tekao nepromenjeno kao i milenijumima dotad.

Ptolomej je vodio nekoliko ratova sa vladarima Seleukije, koji su vladali azijskim delom Aleksandrovog carstva i upinjali se svom snagom da kontrolu nad Grčkom preotmu od Makedonaca. Kada je Ptolomej 245. p. n. e. umro, širom helenističkog sveta razlegao se opšti uzdah olakšanja. Ptolomejev sin dobio je ime po svom ocu, uz nadimak Filadelf („brat koji voli“), koji je dobio zato što se oženio svojom sestrom. Ptolomej II je unapredio Aleksandriju u slavan centar grčke kulture, sve vreme oponašajući svoga oca u neumornom radu na rušenju i potkopavanju drugih helenističkih monarha.

Uzmimo za primer najvećega među svim Grcima, nepobedivog osvajača Aleksandra, čoveka koji je jednom za sva vremena izbrisao pretnju od Persijanaca – pretnju koja je pokolenjima ugrožavala grčku nezavisnost. Upravo je Aleksandar Makedonski podario Grčkoj Persijsko carstvo, zemlju koja se protezala od obala Sredozemnog mora do pustolina Gobija.

Pomislio bi neko da će slamanje Persije doneti sigurnost Makedoniji i južnoj Grčkoj, ali ne. Posle Aleksandrove smrti, ono što je on osvojio nasledile su njegove vojskovođe, pa je Makedonija sada i dalje u opasnosti – samo ovoga puta baš od te grčke sabraće što vladaju bivšim Aleksandrovim carstvom. Srećom, najveći deo zemalja koje je osvojio Aleksandar trenutno drži prijateljski nastrojeni veliki kralj Antioh II od Seleukije. Persej je jedan od diplomata zaduženih za to da odnosi između seleukidskog vladara i Makedonije ostanu srdačni.

Ista srdačnost ne može se pripisati i Ptolomeju II, vladaru Egipta, još jednog carstva koje je osvojio Aleksandar. Persej je diplomata od glave do pete, te se u skladu sa svojim stoičkim školovanjem upinje da zadrži tih i staložen glas kad god se pokrene tema tog vrlo iritantnog Ptolomeja. Ako se to desi, međutim, moguće je da će čak i neuko oko zapaziti blago crvenjenje Persejevog lica i bledilo prstiju stegnutih oko pehara s vinom.

Da budemo iskreni, Ptolomej je kao čir na vratu – iako je privatno Persej sklon da taj čir locira malo niže i malo više pozadi. Makedonija i Egipat su u skorijoj prošlosti vodili nekoliko živahnih manjih ratova i čini se da bi mogli voditi još poneki u neposrednoj budućnosti. Problem je Grčka, koja je podređena hegemoniji Makedonije još otkako je pre

PTOLOMEJ II, OVDE PRIKAZAN KAO VLADAR EGIPTA

jednog veka Aleksandar Veliki preuzeo kontrolu nad grčkim političkim poslovima. (Persej i drugi Makedonci na dvoru učtivo se lecnu ako se dogodi da je neko toliko neotesan da Aleksandrov postupak opiše kao „osvajanje“ – niko ne osvaja svoju sabraču Grke.)

Prednost makedonske kontrole nad Grčkom počiva u tome što Grci više ne pokreću one neprestane i dosadne male međugradske ratove svojstvene ranijim erama. Manjkavost makedonske kontrole nad Grčkom počiva u tome što zato sad grčki gradovi pokreću dosadne male ustanke protiv Makedonije, i taman kad Atinjani dobiju po glavi jer su se previše uzneli, skoče Spartanci, pa za njima Arkađani i tako dalje, i do u beskraj traje igra lupanja po glavi.

Pogledajmo šta stoji iza tih malih ustanaka i uzrok će smesta biti jasan – Ptolomejevi agenti su svud po Grčkoj i raspiruju nelojalnost obećanjima diplomatske pomoći, novca, oružja i zlata iz bezdane riznice Egipta. Narod južne Grčke misli (a to je u najvećoj meri iluzija) da su godine pre nego što su ih Makedonci podvrgli svojoj volji bile nekakvo zlatno doba, i takođe, izgleda, misli da bi se era Perikla, Sokrata i Euripida kao čarolijom povratila kad bi Makedonci tu vlast ispustili iz ruku.

Nedavno je Ptolomej zaveo Atinjane obećanjima „slobode“ i nahuškao grad na pobunu. A onda je, kad su ogorčeni Makedonci odlučno pošli na jug da se razračunaju s bunom, u tren oka ostavio na cedilu iste te Atinjane kojima se tako prilježno umiljavao, te prepustio grad njegovoj sudbini. Budući da se bliže Olimpijske igre, Persej ni najmanje ne sumnja u to da će Ptolomejevi agenti opet biti aktivni i da će se infiltrirati u skupove kako bi tragali za znacima nelojalnosti, podsticali podele i nezadovoljstvo, i uopšteno pokušavali da preobrazu Grčku u rasadnik ustanka.

Jedina prednost koju Persej vidi u svemu tome jeste ta što je moguće da će i sam morati na Olimpijske igre. Ukoliko bude lično prisutan, imaće priliku da preusmeri potencijalne ustanike natrag u makedonski tabor, ovde mitom, onde suptilnom pretnjom, a možda – krene li situacija sa zla na gore – i nekim razboritim umorstvom pod prividom male-rozne nezgode sa zalutalim kopljem. U celini uzev, putovanja na Olimpijske igre radi sasecanja mogućih problema u korenu moglo bi se isto tako pretvoriti i u lepo iskorišćenu ekskurziju daleko od kuće. A tu je i nagradni dodatak jer će diplomata imati izvanredan izgovor da uživa u svem tom sjaju i spektaklu igara.

Robinja

Pre nego što je uopšte i krenula od kuće, Trata zna da po povratku može da očekuje batine. Mrzovoljno gura jezik u mesnati džepić između desni i donje usne, gde Atinjani drže sitniš. Sitniš je u Atini uistinu sitan, pa ta dva obola što su se ugnezdila uz njene zube nisu veća od zrna pšenice. Tako sićušni novčići lako se zature, a Trata ih, kao prvo, nema dovoljno, pa će ih čuvati na bezbednom, u ustima, sve dok ne bude morala da ih brižljivo ispljune u tanjirić nekog trgovca. To je radila mnogo puta dosad, ali upravo se moli bogovima kojih jedva da se i seća da ovo danas bude njen poslednji naporni odlazak u kupovinu.

Premda kupuje na jednoj zabačenijoj tržnici kod Keramika, i premda se grčevito cenka za uvelo povrće ubrano pre nedelju dana, ova robinja zna da će se vratiti sa tek toliko namirnica da pokriju obroke tog dana. Onda će je gospodarica

kazniti zbog nedovoljne količine namirnica, pa ponovo zbog njihovog nekvaliteta.

A nije baš da muž gospodarici ne daje dovoljno novca za domaćinstvo. Trata odlično zna da njen gospodar svakodnevno odvaja po pola drahme za bakaluk i daje taj novac supruzi na svakih deset dana. U ženskim odajama kuće, kuda gospodar retko zalazi, stoji jedna vazica puna novca koji je Tratina gospodarica samo ove godine uštedela zakidajući na troškovima za domaćinstvo. Međutim, ako muž za večerom prokomentariše rđavo jelo, za supruginu škrtost ispaštaće Trata. Zato se Trata sada kune da će danas, bude li takva volja bogova, poslednji put dobiti batine.

Sem u slučaju da večeras Trata dobije još jedne batine zbog svoga rđavog predenja i tkanja, dabome. Kao što je slučaj sa svim domaćim robinjama, Trata silno vreme provodi za razbojem. Od nje se traži da nekim čudom stvara odeću najfinijeg kvaliteta, iako od novca koji joj se izdaje može da kupi samo najjeftinije runo – retka, ućebana vlakna puna čičaka i ovčije mokraće i izmeta. Od Trate se očekuje da ovog prepodneva tu nikakvu sirovinu preobrazi u kature vune pre nego što njena gospodarica despotski odluči da je pošalje u kupovinu. Ali odlazak u kupovinu neće je osloboditi dužnosti predenja, pa će se od Trate zahtevati da radi do kasne noći kako bi nadoknadila to što je zaostala sa proizvodnjom vunene pređe i bez sumnje će ujutru biti kažnjena zato što je bezobzirno potrošila ulje u svetiljci. Trati se ponekad učini da njena gospodarica samo traži izgovore da je išiba, naprosto zato što stara *κασσωρίς** uživa u tome.

Trata oprezno razgibava ramena, osećajući kako joj se koža zateže tamo gde na leđima ima kraste. Jednom su joj kraste popucale dok je nosila kući vodu sa česme, pa se

* Prostitutka (pogrdno). (Prim. prev.)

vratila sa okrvavljenom tunikom. Izvesni komšija se zabrinuo taman koliko da počne da se raspituje o Tratinjoj gospodarici, što je u domaćinstvu donekle izazvalo zebnju, jer svaki Atinjanin može da podnese tužbu protiv onog ko teže zlostavlja svoje robove. Te večeri su Tratu išibali pozadi po butinama kako joj ne bi još upadljivije povredili leđa.

Atinski zakoni koji štite robove ne proističu iz brige za njihovu dobrobit, već iz straha da bi robovi, ukoliko bi dovoljan broj njih trpeo loše postupanje, mogli udruženo da se dignu na ustanak – a robova je u Atini po svoj prilici više nego slobodnih građana. Trata je u spisku gospodarove žive i nežive imovine zvanično navedena kao *antropodo* – životinja sa čovečjim nogama, ne četvoronožna. Vrednost joj je oko 450 drahmi, ili nešto malo manje od osmomesечne zarade njenog gospodara, koji radi kao nadzornik jedne ekipe robova-zidara. Većina domaćih robova smatra se vrednim kućnim oruđem i shodno tome se gospodari i odnose prema njima – ali ne svi gospodari.

Dok protiskuje mršavo telo kroz gomile ljudi koje su zakrćile usku ulicu, Trata se pita koliko li među tima što je guraju ima robova poput nje same, sa modricama poput njenih. Robovi u Atini ne nose nikakva prepoznatljiva obeležja niti haljine, pa je često teško razlikovati roba od slobodnjaka. U njenom slučaju, međutim, tu razliku je vrlo lako uočiti – kao i sve druge žene u Atini, Trata kosu vezuje u jednostavnu punđu, pa tako svačijem pogledu otkriva da ima istetoviranog konja koji se propinje od ključnjače pa do bočne strane vrata.

Ta tetovaža je nesumnjivo služila na ponos tračkom umetniku koji je tako ukrasio poglavarovu kćer. Do svoje dvanaeste godine Trata je bila kneginjica u svom selu na obalama Strimona, duboko u divljoj tračkoj zemlji istočno od Makedonije. Nikada nije bila čak ni čula za Grke sve do jednog dana kad

TETOVAŽE NA RUCI TRAČANKE (LEVO)

su njeno selo napunili tuđi ljudi u oklopima od belog platna koji su nosili mačeve i batine i služili se njima s bezdušnom delotvornošću. Prirodno, prva žrtva napadača bio je poglavar, te je Trata svog oca poslednji put videla kao skrhanu telo u prašini, dok su gladni seoski psi već okruživali leš.

Na ostrvu Tasosu Tratu su odvojili od majke i poslali je brodom na Delos, gde je postala deo ture robova koju je kupio jedan trgovac na veliko da bi je preprodao u Atini. Tu je, baš kao što je već ostala bez oba roditelja, ostala i bez svog imena. Novi vlasnici nazvali su je Trata – „Tračanka“ – a njen istetovirani konj, simbol ponosa, postao je obeležje varvarina, nekog ko je po prirodi rob. Kao civilizovan narod, Atinjani se ne tetoviraju.

Sada osamnaestogodišnja Trata sanjala je ove noći svoj dom u Trakiji – široku reku sa bujnim rastinjem na obalama i sive, snegom ovenčane planine koje uzmiču ka severu.